

ÜMİTLE ÜMİTSİZLİK ARASINDA BİR FERYAT: SÜLEYMAN NAZİF'İN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAKİ TAVRI

Mehmet YILMAZ*

Özet

Dönemin edebî eserlerinde Birinci Dünya Savaşı'nın nasıl ele alındığını incelemek, Türk toplumunun tarih sahnesindeki varlığında büyük bir kırılma noktası oluşturan bu savaşın manevî ve kültürel iklimimizdeki yerini tayin etme noktasında önemli katkılar sağlayacaktır. Süleyman Nazif, Birinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda Bağdat valisidir. Devlet adamlığının yanı sıra gazeteciliği, nesir ve şiir sahasında muhtelif eserler üretmesi, onu devrinin ruhunu yakalama ve yansıtırma açısından önemli kılar. Eserlerinin çoğunu Birinci Dünya Savaşı devam ederken üretir. Bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı'nın edebiyatımıza nasıl yansıdığını tespit etmeye katkı sağlaması amacıyla Süleyman Nazif'in Birinci Dünya Savaşı sırasındaki tavrı eserlerinden yola çıkılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı, Galiçya, Malta Sürgünü.

A HOWL BETWEEN HOPE AND HOPELESSNESS: SÜLEYMAN NAZİF'S MANNER DURING FIRST WORLD WAR

Abstract

To search the works of age in that how the First World War was handled and to define the great breaking point of the existence of Turkish nation in history stage during this war will mean that it will verify the meaning of spiritual and culturel importance. Süleyman was the governor of Baghdad when the First World War broke out. That he wrote various works in terms of prose and opem with journalism and politicianed makes him important in terms of grasping and reflecting of spirit of the age. He wrote the most of his works while the First World War was continuing. With the aim of the fact that how the First World War affected our literature, Süleyman Nazif's manner during the First World war was searched with the helps of his works.

Key Words

First World War, Çanakkale War, Galicia, Malta Exile.

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi, yilmazmirzamy@gmail.com.

Giriş

Türk edebiyatında, nesir alanında üslubunun özgünlüğü ve zor zamanlarda söz almaktan çekinmeyen cesur kişiliği ile anılan Süleyman Nazif, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi'nde kaleme aldığı eserleriyle dönemine tanıklık etmiştir. Birinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda Bağdat valisi olan Nazif, mülkî ve askerî idarenin birleştirilmesinin ardından, Haziran 1915'te bu görevinden ayrılır. (Akyüz 1985: 388) Savaş devam ederken bir yanda muhtelif gazetelerde yazmaya devam etmiş, bir yandan da müstakil eserlerini art arda bastırmıştır. *Süleyman Paşa* (1915), *Batarya ile Ateş* (1917), *Âsitan-ı Tarihte-Galiçya* (1917), *Firak-ı Irak* (1918) gibi onun sanat ve fikir dünyası hakkında önemli veriler içeren eserleri; ayrıca yine Dünya Savaşı'nın neticelerini yansıtan *Hitabe* (1920), *Malta Geceleri* (1924), *Abide-i Şüheda* (1925) isimli metinleri yaşanan felaketselere tanıklığı ile bugün de değerini korumaktadır. 1917 ile 1919 yılları arasında *Edebiyat-ı Umumiye*, *Yeni Tasvir-i Efkar*, *Hadisat* gibi gazetelerde kaleme aldığı yüzden fazla köşe yazısı dönemini günü gününe değerlendiren belgelerdir. (Gür 1992: 403-408)

İslam âleminin temsilcisi konumunda olan Türk milletinin, var olma mücadelesi verdiği felaketsel zamanlarda, millî konularda derin bir hissiyat ile hareket etmesi, Namık Kemal'den gelen vatan şairliğinin gür sesi, Süleyman Nazif'i, zor zamanlarda yaptığı çıkışlarla "*düşman zorbalığına ilk isyan bayrağını açan söz ve kalem sahiplerinden biri*" yapmıştır. (Karaosmanoğlu 2003: 187) *Kara Bir Günyazısı* bugün de heyecanlanarak okunan metinlerden biridir. Toplumun ümidini yitirmeye yakın olduğu bir zamanda bugünler geçecek, endişelenmeyin diyebilen bir yüreğin sıcaklığını sergileyen Nazif, satır aralarında düşmanı tehdit edecek kadar cesurdur ve millî birliği, imanı hatırlatan tavrıyla insanları uyandıran bir ikazdır adeta. "*Felaketler karşısında bir an için şaşırıp sinmiş görünen Türk İstanbul'un ilk isyan hamlesi*"dir. (Gövs 1933: 12)

Bununla birlikte Süleyman Nazif'in milli mücadele boyunca aynı kararlı tavrını koruyamadığı da bir gerçektir. Onun yüreğindeki ateşi sönmeye noktasına getiren olay ise Malta sürgünüdür. Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkması ve işgalin acısına yirmi aydan fazla süren sürgün hayatının eklenmesi onun, Ali Kemal'e yaklaşmasına yol açmıştır. Onun kurtuluşu, inançla inançsızlık arasında gidiş gelişini kişilik özelliklerine bağlamak da mümkündür. İbrahim Aleâddin, Nazif'in fıtratı ile ilgili şu tespitlerde bulunur:

“Heyecanlarıyla yaşardı. Teessürleri şiddetli olduğu için her hadise ile kolayca feveran eder ve bazen muvakkat tesirlere kapılarak nefisini ifrat ve tefritten kurtaramazdı ki bu hal heyecanları ve ihtirasları çok şiddetli olanların hemen umumi bir şiarıdır.” (Gövsa 1933: 13)

Duygularıyla düşünen Doğu insanına özgü çalkantılı ruh hâli Nazif’in kişiliğinin temel noktasını oluşturur. Ancak unutulmaması gereken şey, onun kararsızlık anlarında da bir vatanperver olmasıdır. Çünkü musralarında samimi bir yas vardır.

Yaslı Ümit

Bağdat’ın kaybedilmesi Süleyman Nazif’i derinden sarsar. Bağdat’ın son valisi olması bu vatan toprağını yakından tanınmasına vesile olmuştur. Bağdat için yaktığı ağıda ‘anne’ metaforuyla başlaması tesadüfi değildir elbette. Vatan, varlığımızı sürdürdüğümüz, bizi himayesine alan bir annedir. Öz annesine seslenirken *“Senden daha aziz ana olan vatanımı düşünüyordum. Ve sadece onu düşündüm. Sen, gözyaşı kaynaklarımla kaleminin feryat mürekkebi kurduktan sonra hatırma gelebildin.”* demesi vatan kavramının onun için ne ifade ettiğini gösterir. (Süleyman Nazif 1979: 39) *Firak-ı Irak*, bu muazzam coğrafyaya hâkim olmanın büyük onurunu idrak eden bir neslin, aynı zamandabu coğrafyanın kaybına da şahit olmasının nasıl büyük bir felaket olduğunu sezebilme adına elimizdeki önemli kaynaklardan biridir. Zira çok kısa bir süreliğine dahi olsa *“vatan ve tarih yetimi kalma”*nın, insan varlığında kapanmaz bir yara açtığını, vatanperverliği kalbinin en derin ve kıymetli duygusu olarak yaşatanlar idrak edebileceklerdir. (Süleyman Nazif 1979: 39)

Tarihî sürekliliğin kopması benlikte büyük boşluk yaratacak, bizi biz yapan unsurların varlığını tehdit edecektir. Bu sebeple o, Bağdat’tan ayrılışın acısını anlatmaya *Hüseyin-i Mazlum*’la başlatır:

“Ser-i mübarekin ey kürre-i düşm-i Resul

Şehadetinde senin ten cüda olup gitti

Bugün de tâli-i İslam’a bak ki meşhedini

Verip adûya yetim-i vatan cüda etti.” (Süleyman Nazif 1979: 40)

Hasan ile Hüseyin -ki Peygamber’in gözünün nurudur- asırlar önce şehit olmuşlardır. Ama bugün, onların yattığı mübarek topraklar düşmana bırakılarak, Peygamber’in torunları vatandan uzak düşmüşlerdir. Süleyman Nazif vatanı için ağlarken, İslam âleminin perişan hâlini vurgulamaktan geri kalmaz. Onun için vatan kavramı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Kaybedilen her toprak parçası İslam’a indirilen bir darbedir. Süleyman Nazif’e göre vatan *“Osmanlı sınırlarındaki bütün topraktır.”* (Çetin 1993: 233)

*“De ki: -Ey mefhar-ı sema-yı Irak
Yine İslam elinde matem var
Bulunur deste deste her yerde
Kara bahtın gibi siyah saçlar” (1979: 41)*

Devirleri birbirine bağlayarak okurlarında tarih bilinci oluşturmaya çalışan Süleyman Nazif, yaşadığı dönemin felaketlerine şahitlik ederken üzerine düşen görevi yerine getirmenin mücadelesi içindedir. Millî bilincin, köklere yönelme ile kurulabileceği düşüncesini onun bütün eserlerinde görmek mümkündür. Bağdat ile Erzurum’un birbirine yakın zamanlarda kaybedilmesi, Nef’i ile bağ kurmasına yol açar. IV. Murat’ın hükmüyle son nefesini veren Nef’i padişahın her şeye rağmen şikâyetçi değildir. Çünkü Sultan Murat, Bağdat fatihidir. (1979: 54)

Mehmet Fuat Köprülü, Nazif’in eseri için kaleme aldığı yazısında *Firak-ı Irak*’ın bir feryat olduğunu söyler. Bu feryat, dönemi içinde çok önemli ve değerlidir. Sadece kendini düşünen, menfaatlerini kaybetmeme kaygısı içinde olan bazı yazarlar *“vatanlarının matemine üç dört damla gözyaşı dökmekten bile çekin”* mektedirler. (Köprülü 2007: 121) Ağlamaya cesaret edemeyenlerin çoğunlukta olduğu bir ortamda, insanlara umudu hatırlatan bu feryat, âb-ı hayat hükmündedir. Süleyman Nazif’in önemi ve büyüklüğü buradan kaynaklanır aslında. Varlığını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya olan bir milletin fertlerine, ‘Bu zor günler geçecek, umudunuzu kaybetmeyin!’ der. Söylediği yasal bir ümit olsa da *“teselliye susamış yürekleri sanatın lahuti menbaından tatmin et”* mektedir. (Köprülü 2007: 122)

Galiçya Bizim İçin Nedir?

Osmanlı devleti, Galiçya cephesinde Ruslara karşı savaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı devletinin müttefiki olan Avusturya-Macaristan imparatorluğunun Rus birlikleri karşısında zor duruma düşmesi neticesinde, Almanya’nın isteği üzerine asker yardımı kabul edilmiştir. Bugün Polonya ve Ukrayna sınırları içinde kalan Galiçya bölgesinin otuz üç bin Osmanlı askeri tarafından savunulması büyük tepkilere yol açsa da Enver Paşa, Çanakkale Zaferi ile özgüven kazanan Osmanlı milletin, Avrupa’ya eski gücünde olduğunun bu yardımıyla gösterilebileceğini düşünmüş ve 25 Temmuz 1916’da 15. Kolordu’dan iki tümenin Galiçya’ya gideceği kesinleşmiştir. (Dağlar 2006: 48) 15. Kolordu Çanakkale’de savaşan deneyimli askerlerden oluşmaktadır. Enver Paşa, Galiçya’ya gönderilecek birliklerin düzeni, teçhizatı ve bakımıyla bizzat ilgilenmiş, özellikle Almanca ve Fransızca bilen subayların seçilmesine dikkat etmiştir. Avrupa’ya karşı mahcup olmamak için ayrıca askerlere görgü

kurallarına dair dersler verilmiştir. (Dağlar 2006: 52) 15. Kolordu'nun başında Kurmay Albay Yakup Şevki (Subaşı) bulunmaktadır. Osmanlı'nın 18. asırdan beri süren kötü imajını ve askeri alandaki başarısızlıkların oluşturduğu güven kaybını giderebilmek için askerlerin bu cephede göstereceği azim ve başarılar büyük önem taşımaktadır.

Türk ordusu Galiçya'da 19 Ağustos 1916 ile 16 Ağustos 1917 tarihleri arasında bulunmuş ve Ruslarla şiddetli çarpışmalar yaşamıştır. Türk askerinin Galiçya'da gösterdiği kahramanlıklar, Avusturya-Macaristan basınında da geniş yer bulmuş ve ordu Rusların ilerleyişini durdurmayı başarmıştır. (Dağlar 2006: 57) 1917 Bolşevik ihtilalinin ardından Rusların çekilmesi ile bu cephe kapanmıştır.

Süleyman Nazif, *Âsitan-ı Tarihte-Galiçya* adlı eserinde Türk ordusunun Galiçya'da gösterdiği kahramanlıklara değinir. Eser 1919 yılında basılmıştır. Eserdeki olayların hiçbirinin abartı içermediğini belirten Nazif, anlatılanların bizzat 15. Kolordu komutanı Yakup Şevki Paşa tarafından onaylandığını belirtir. (1979: 108) Süleyman Nazif, Türk ordusunun gösterdiği kahramanlıkların dile getirilmesinin askerlere moral olacağını ve bu kahramanlıkların asla unutulmayacağını vurgular:

“Vatanın birçok seçkin evladı cedlerin mezarını, torunların mezarı ile birleştirmek için, dinim için, toprağım ve ırkım için hayatın her hakkını, her zeokini cömertçe feda ettiler... Ben bu sayfaları onlar için yazıyorum. Siperlerde zorlu ve sağlam olayları beklerken isterim ki bu satırları okusunlar. Ve buldukları şan ve şeref alanlarından uzakta kalmış, özleyen bir kalbin kendi yanlarında çarptığını hissetsinler.” (1979: 77)

Nazif eserine *Moskof ve Biz* başlıklı yazısı ile başlar. İki buçuk asırdan beri Ruslarla yaşanan kanlı savaşlar, Türk milletinde Ruslara karşı büyük bir kin ve nefret meydana getirmiştir. *“Bugün hiçbir Türk ve Müslüman aile gösterilemez ki bir veya daha çok evladını Moskof savaşlarının birinde şehit vermemiş olsun!”* (1979: 78) Bu cümle oluşan kinin sebebini özetler niteliktedir. Süleyman Nazif Galiçya'da Ruslara karşı savaşıcak Türk askerine şöyle seslenir:

“Ey Türk oğlu, sana damarlarındaki kanı bağışlayanlar, kanlarının son damlalarını Moskof savaşlarında döktüler. Sen bugün yarın, ne olursan ol; fakat unutma ki o şehitlerin sonsuza dek yetimisin! Bu din, bu devlet, bu vatan gibi; bu öfke, bu kin, bu oç alma da onların sana kutsî bir mirasıdır.” (1979: 78)

Süleyman Nazif, meseleyi sadece Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna yardım olarak değerlendirmez. Ona göre, Osmanlı ile Moskof ezeli iki düşmandır ve her fırsatta düşmanın başı ezilmelidir. Osmanlı'nın Galiçya'ya asker göndermesine tepki gösterenlere karşı çıkar:

“Bilirim, şimdiki savaşa katıldığımız için dost ve yabancılar arasında bizi kınayanlar vardır. Bizim bu kargaşada hareketsiz durmamız, düşmanımızın yorulmadan, sıkıntıya katlanmadan bizi öldürmesini istemek ve beklemek olurdu ki milletler tarihinde bu kadar rezilce kendini öldürmüş bir topluma pek rastlanır.” (1979: 79)

Rusların Galiçya’da başarmak istedikleri şey, Çanakkale’de gerçekleşmeyen emellerine ulaşma isteğidir. Karadeniz kıyılarına asker çıkararak, Balkanlar üzerinden Akdeniz’e inmeleri, Rusların zaferi anlamına gelecektir. Bu cephe bunu engellemek için açılmıştır. Bu yönüyle Çanakkale cephesinin bir uzantısıdır. Süleyman Nazif, *Harp Mecmuası*’nda çıkan yazısında bu fikir üzerinde durur: *“Çanakkale bundan sonra bir isim değil, bir tarih olacaktır. Galiçya da onun zeyli.”* (Bilkan; Çakır 2005: 246)

Bununla birlikte Osmanlı devletinin Avrupa’ya karşı kendini ispatlaması için Galiçya’yı bir fırsat olarak değerlendirir. 18. asırdan itibaren devam eden yenilgiler dünya devletleri nezdinde Osmanlıyı itibarsızlaştırmıştır. Son büyük darbeyi Balkan Savaşları’nda alan Osmanlı, düne kadar kendi tebaası olan milletler tarafından yenilgiye uğratılmıştır:

“Balkan Savaşı’ndan adı ve ümidi kırık çıkan Osmanlılık, ilkin Çanakkale’de adını temizle çıkardı: Şimdi Galiçya’da ümidini onarıyor.” (1979: 81)

Galiçya cephesinde alınının akıyla çıkan Osmanlı askeri, Çanakkale’den sonra dünyaya hâlâ ayakta olduğunu duyurmak ister gibidir. Süleyman Nazif’in Türk askerinin nasıl fedakârane mücadele ettiğini göstermek amacıyla kaleme aldığı eseri, bu durumu gözler önüne serer.

Ümitleri Tüketen Zindan: Malta!

1913-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti’ni yöneten kadroya karşı, İngilizlerle Osmanlı hükümetinin ortaklaşa yürüttüğü savaş suçlularını yakalama ve cezalandırma politikası neticesinde, yüzün üzerinde devlet adamı, aydın, gazeteci/yazartutuklanarak Malta adasına sürgün edilmiştir. (Bal 2003: 10) İttihat ve Terakki’den intikam alma amacı güden tutuklama ve sürgün hareketi, Kurtuluş Savaşı boyunca birçok aydınının milli mücadeleye katılmasını ve fiilen milli mücadeleyi desteklemesini engeller. Zira bu sürgün yirmi aydan fazla sürecektir. Süleyman Nazif, 27 Mart 1920’de Malta adasına sürülmüş; 1 Kasım 1921’de mübadele işlemiyle hürriyetine kavuşmuştur. (Toker 2006: 159) Osmanlı yönetiminde görev almasının yanı sıra İstanbul’un işgali üzerine kaleme aldığı *Kara Bir Gün* yazısı, ayrıca Piyer Loti için düzenlenen gecede *Hitabe*’si İngilizler için yeterli olmuştur.

Malta sürgününe kadar Süleyman Nazif'in gür sesiyle işgallere direndiğini ve Müslüman-Türk toplumuna sabırla, inançla mücadele etmeyi tavsiye ettiğini görürüz. Onun destansı üslubu çok zor günler geçiren milletin inancını ayakta tutması gerektiğini hatırlatan bunu başarmak için yer yer düşmana karşı kin ve nefret duygusunu aşıl原因an ifadeler içerir. İstanbul'un işgali üzerine kaleme aldığı, meşhur *Kara Bir Gün* yazısı, en zor anlarda bile gerekirse varlığını feda ederek bir milletin var olma savaşını sürdürmesi gerektiği inancına en güzel örneklerden biridir. Ancak Süleyman Nazif, Malta sürgününden sonra kaleme aldığı şiirlerinde ve yazılarında aynı tavrını koruyamaz. *Malta Geceleri* başlıklı şiiri onun yaşadığı ruh çöküntüsünü göstermesi bakımından önemlidir.

"Kimsesiz, sıtmal, hicranlı, tükenmez geceler" içinde "bir uzak lem'a-ı ümidi arayan" Nazif, aradığı ümidi bulamamanın hüznü içinde boğulmaktadır. (Süleyman Nazif 1979: 111) İnanç noktasında da ciddi sarsıntılar yaşayan yazar, "Sanki sönmüş nazar-ı merhameti Allah'ın" gibi mısralarında yaşadığı karamsarlığı gözler önüne serer. Ufukları içinde her ümidin kaybolduğu bu tutsaklık her şeyin korkunç görüldüğü bir ruh hali oluşturur:

"Neşreder kasvet ü vahşet denizin eşkâli

-Hasbi ağuşuna almış bu hisar-ı mâyi-

Ademin bir mütemevviç, mütehevvir hâli

Her ümidim olur âfâkı içinde z'ayi" (1979: 111)

Direnmeyi, zulme ve işgale karşı mücadele etmeyi tavsiye eden Nazif, sanki yaşanan korkunç günlerin ağırlığı altında ezilmiş, durumu kabullenmiştir. Felaketleri bir alın yazısı olarak algılaması, sürgünde ölme ihtimali karşısında teslimiyetçi tavrı bunu gösterir. Bununla birlikte en umutsuz olduğu anlarda bile kendinden ziyade vatanın ahvalini düşünmektedir:

"Böyle yazmışsa eğer nâsiyeme dest-i ilah

Bu uzak gurbet elinde öleceksem mutlak

Acımam kendime asla... Fakat -Eyvah!.. Eyvah!..

Korkarım belki vatandan da nişan kalmayacak" (1979: 112)

Özellikle son mısra Nazif'in yaşadığı yıkıntının boyutlarını göstermektedir. Mısrada yer alan 'belki' kelimesi, o güne kadar aklına hiç getirmedeği, getirmek istemediği ihtimali hissettiğini, düşündüğünü ispat eder. 'Eyvah' feryatları içinde çınlayan ihtimal, vatandan bir izin, işaretin kalmamasıdır. Bu acı durum vatanperverliğinden ödün vermeyen güçlü bir kalem tarafından dillendirilmektedir ki o dönem için asıl felaket bu hissin halk nazarında da yaygınlaşmasıdır. Beşir Ayvazoğlu, en zor anlarda bile millete umut aşıl原因an Süleyman Nazif'in bu denli ümitsizliğe düşmesi ile ilgili dikkate değer bazı tespitlerde bulunur:

"Nazif'i büsbütün ümitsizliğe sürükleyen hadise, tüfeklerine süngü takmış bir İngiliz müfrezesi tarafından arkadaşlarıyla birlikte Arapyan Hanı'ndan alınıp güpegündüz Tophane rıhtımına götürülürken İstanbul halkının gösterdiği ilgisizlikti. Resmî liva üniformasıyla bir heykel gibi yakışıklı bir adam olan İstanbul muhafızı Ali Said Paşa, onun zenci hizmetçisi İslam Ağa, Celal Nuri, VelidEbüzziya ve kendisinden oluşan kafile rıhtımdaki istimbota nakledilirken, Bebek tramvayında, aralarında aşına çehrelerin de bulunduğu vatandaşları belaya çatmamak için başlarını öte tarafa çevirmişlerdi." (Ayvazolu2007: 48)

Halkın ilgisizliği ve yirmi ay gibi uzun bir süre sadece denizin artık canavarlaşan sesiyle zindanda kalmanın oluşturduğu bıkkınlık, Nazif'in inancında büyük gedikler açmıştır. Yıllardır dünyanın en güçlü, donanımlı ordularıyla savaşan Türk milletinin, her şey bitti derken, yine dünyanın en teçhizatlı ordularına meydan okuyabileceğine ihtimal vermemektedir.

Malta Geceleri isimli eserinde yer alan *Son Nefesimle* şiirinde Nazif'in umutla umutsuzluk arasında gidip gelen çelişkili psikolojisine daha yakından bakmak mümkündür. *Son Nefesimle*'yi iki bölüme ayırarak okumak, iki farklı ruh halini tasvir etmeyi kolaylaştıracaktır. İlk on altı beyitten meydana gelen birinci bölümde Nazif yenilgiyi ve yıkılışı kabullenmiş, umudunu yitirmiş bir ruh hali içindedir.

*"Meyyal-i zeval olsa da tarihim, ufuklar
Geçmişlerin eyyam-ı girizanını saklar*

*Bî-nâm u nişan olsa da hep dâr u diyarım
Üstünde onun kalmasa da mehd ü mezarım
Ey son nefesim, olmadan Allah'a mülazım
En son doğacak oğluma sen söyle ki daim
Ruhum gibi hasret-zede, matem-zede, mahzun
Hissen vatan-ı zayiimin zâiri olsun" (1979: 113)*

Kendisinden sonra gelecek nesillere vasiyet hükmünde olan bu mısralar, doğduğu toprakları kaybeden, öldükten sonra da gömülecek bir avuç yeri olmayan bir insanın acı içinde, "Torunlarım, en azından siz kaybedilen bu toprakları unutmayın, arada bir ziyaret edin." demesidir. Vatanı geri kazanma ümidi bu denli yok olmuştur.

*"Etmiş gibi medlûl ve müsemmasını gaib
Karşında VATAN lafzı durur hâsir ve hâib" (1979: 114)*

Vatanın sadece lafzının kaldığını düşünürken on yedinci beyitle birlikte Nazif bir anda kendine gelmektedir. Söylediği sözlerin karanlık boşluğunda kendini bulan fert, varlık alanını kaybetmenin ve bu kaybedişi kabullenmenin dehşetine düşer ve söylediği sözlere lanet okur:

“Neomid-i vekayi sürünen aczime lanet

Eyyam-ı müsbet geçecektir yine elbet” (1979: 114)

Vatanın perişan hâli karşısında söylediklerinin bir acziyetin ürünü olduğunu ifade ettikten sonra kendine güç vermeye, özgüven sağlamaya çalışır:

“Ümidime imanum olur şehper-i pervaz

Bin tevbe eğer ye’s ile oldumsa nağmsâz” (1979: 114)

Ümitsizliğe düşmenin acizlik olduğunu dile getiren şair, imanın verdiği kudretle haykırır. Gece sonsuza kadar sürmeyecektir. Söylediği şeyler sadece bir hastanın kuruntularından ibarettir. Umudunu kaybetmesine sebep olan felakete kendisi de inanmak istemez. Yukarıdaki mısralarda torunlarına, gelecek nesillere, en azından kaybedilen vatan topraklarını unutmayın, bu büyük coğrafyanın bir zamanlar bize ait olduğunu bilin diyen Nazif, şiirini uyanışla tamamlar:

“Efrada fena olsa da âlemde mukadder

Milletleri öldürmeyecek hâlık-ı Ekber

Sarsılmayan imana mev’ud olan atî

Canlandırır elbette bu enkaz-ı hayatı

Ruhum benim oldukça bu imanla beraber

Üç yüz sene, dört yüz sene... beş yüz sene bekler” (1979: 114)

Daüssıla başlıklı şiir, kaybedilen vatan topraklarına yakılan ağıttır. *Malta Geceleri*’nde ayrıca *Namık Kemal İle* başlığını taşıyan kısa bir metin bulunmaktadır. Namık Kemal’in mezarını ziyaret eden Nazif, durumu Namık Kemal’e arz etmektedir. Vatan topraklarının düşman eline geçtiğini, sadece Anadolu’nun elimizde kaldığını, milyonlarca vatan evladının canını feda ederek savaştığını Kemal’e anlatır.

Malta Geceleri’nin genelinde hissedilen bıkkınlık ve zafere olan inancın yitirilmiş olması, Nazif’in Kurtuluş Savaşı’na ilk aşamada olumsuz bir bakış açısı ile yaklaşmasına sebep olmuştur. Malta’dan Ali Kemal’e gönderdiği mektuplar ve *Peyam-ı Sabah*’ta yazılar yayımlaması, onu cesur vatanperverliği ile tanıyanları hayrete düşürür. Birbirine tamamen zıt olan duygu ve düşünceleri bir arada barındırması onu sevenleri üzmüş ve şaşırtmıştır. Onu yakından tanıma fırsatı bulanlar ise bu ikili ruh hâlinin kişiliğinden kaynaklandığına dair yorumlarda bulunmaktadırlar. Malta sürgününde Nazif’le bir arada bulunan Ahmet Emin Yalman, Nazif’in kişiliği hakkında önemli ayrıntılar verir:

“Nazif Bey’in merakı birbirine uymaz şeyler yapmaktı. Birçok insanlar bugünkü hareketlerini dünkü hareketlerine uygun göstermek için çırpınırlar. Süleyman Nazif Bey aksine olarak birbirine aykırı şeyler yapmaktan zevk alırdı.” (Yalman 1997: 576)

Süleyman Nazif'in eserlerinden ve hayatının önemli dönüm noktalarından hareketle, Ahmet Emin Yalman'a onun kişiliği ile ilgili bu tespitine hak vermemek mümkün değil gibi görünmektedir. Yalman, anılarında Süleyman Nazif'in Ali Kemal'e 'Kardeşim' hitabıyla mektup yazmasının herkeste şok etkisi yarattığına da değinmektedir. (Yalman 1997: 578)

Süleyman Nazif'in Malta sürgününde yaşadığı tereddüt, Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurulan yeni Türk devleti yönetiminin ona mesafeli yaklaşmasına yol açmıştır. Cenap Şahabettin'in Milli Mücadele sırasındaki olumsuz tavrı ve Süleyman Nazif'in Cenap Şahabettin'e yakınlığı bu durumun oluşmasındaki bir başka etkidir. Fakat asıl sebep Ali Kemal'e samimi ifadelerle gönderilen mektuplar ve Peyam-ı Sabah'ta yayımlanan yazıları olsa gerektir. Zeynep Kerman'ın yayımladığı Celal Nuri İleri'nin Süleyman Nazif'le ilgili mektupları da bu durumu gözler önüne sermektedir. Süleyman Nazif'in 1922 yılında yayımlanan ve Sultan Vahdettin'e olumsuz ifadeler içeren *Tarihin Yılan Hikâyesi* isimli eseri memnuniyetle karşılanmış; ancak yeterli bulunmamıştır. Yeni devlet, kendi tarafında olan aydınları çoğaltma amacı gütmektedir: "*Gazi Paşa'nın hemen civarındaki zevatın mütalaasına göre, senin gibi bir âteşin kalemin inkılâp-ı millîmizin tevsiki hususunda şimdikinden fazla icâle-i kalem etmesi mukteza-yı hamiyet ve milliyettir. Şimdiye kadar yazdığın fıkârat fevkalade hoşâ gitmiştir.*" (Kerman 1998: 470) Buna rağmen Süleyman Nazif'in Abdülhak Hamit Tarhan gibi taltif görmediği ve devlet içinde herhangi bir göreve getirilmediği hatırlatılmalıdır.

Sonuç

Bugünkü birçok ülkeyi içinde barındıran çokuluslu bir imparatorluğun merkezinde dünyaya gelen son dönem Osmanlı devlet adamı ve aydını, büyük zorluklarla kazanılan vatan topraklarının parçalanışına şahit olmanın -acıdan öte- travmasını yaşamıştır. Süleyman Nazif de bu büyük kırılmaya şahitlik eden şair ve devlet adamlarımızdan biridir. Manzum ve mensur, kaleme aldığı eserlerde Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ruh çöküntüsünü, çırpınışları görmek mümkündür. Bir yandan her şeyin yok oluşunu acziyet içinde seyrederken kopardığı feryatlar, vatan için canından olmayı göze alarak ortaya atıldığı anlar, diğer yanda yenilgiyi ve kaybedişi kabullendiği ümitsizlik anlarında benimsediği tavır, çelişkili gibi görünse de onun büyük bir vatanperver olduğu her zaman hatırlanmalıdır.

Birinci Dünya Savaşı devam ederken Süleyman Nazif'in ümidini koruduğu, zafere olan inancında herhangi bir sarsılma yaşanmadığı görülür. 1914 ile 1919 yılları arasında yayımladığı eserlerinde halkı yüreklendiren bir

nesir ustasıyla karşılaşılır. Ancak Malta sürgünü Süleyman Nazif için adeta bir kırılma noktasıdır. Malta Geceleri'nde ağlayan ses, öncesinde kükreyen sestene çok farklıdır. Onun birbirine zıt gibi görünen tavrı onu yakından tanıma imkânı bulanlar tarafından kişilik özelliğine bağlanmıştır. Duygularıyla hareket eden bu insan, sıra dışı olay ve durumlarda etrafındakileri de şaşkırtan tavırlar sergilemektedir.

Kaynaklar

- AKYÜZ, Kenan (1985). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul :İnkılâp Kitapevi.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2007). *1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- BAL, Mehmet Akif (2003). *Milli Mücadele Döneminde Bekirağa Bölüğü ve Malta Anıları [1919-1921]*, İstanbul: Ark Kitapları.
- BİLKAN, Ali Fuat; Çakır, Ömer (2005). *Harp Mecmuası*, İstanbul: Kaynak Kitaplığı.
- ÇETİN, Nurullah (1993). "Süleyman Nazif'in Fırak-ı Irak Adlı Eseri", *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1: 233-256.
- DAĞLAR, Oya (2006). "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi -Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-*, S. 10, 5/2006: 45-76.
- GÖVSA, İbrahim Alâettin (1933). *Süleyman Nazif -Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleleri-*, İstanbul: Semih Lûtfi Sühulet Kütüphanesi.
- GÜR, Muhammet (1992). *Makale ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2003). *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KERMAN, Zeynep (1998). "Celal Nuri İleri'nin Atatürk ve Süleyman Nazif'le İlgili İki Mektubu", *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları: 468-472.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad (2007). *Bugünkü Edebiyat*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SÜLEYMAN Nazif (1978). *Batarya ile Ateş ve Tarihin Yılan Hikayesi*, (hzl. Sabahaddin Arıç), Tercüman 1001 Temel Eser: İstanbul.
- SÜLEYMAN Nazif (1979). *Malta Geceleri, Fırak-ı Irak ve Galiçya*, (hzl. İhsan Erzi), Tercüman 1001 Temel Eser: İstanbul.
- TOKER, Yalçın (2006). *Malta Sürgünleri'nden Portreler*, İstanbul: Toker Yayınları.
- YALMAN, Ahmet Emin (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 1/1888-1922*, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A. Ş..